

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

660

MALEZI YA ELIMU YA AWALI

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2000

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu **A**, **B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka sehemu **B** na swali **moja (1)** kutoka sehemu **C**.
3. Sehemu **A** ina alama 36, sehemu **B** ina alama 40 na sehemu **C** ina alama 24.
4. Simu za mkononi **haziruhusiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

SEHEMU A

1. Taja malengo manne (4) ya elimu ya awali kwa mtoto.

Lengo la kwanza la elimu ya awali ni kumsaidia mtoto kukuza stadi za kijamii. Kupitia elimu ya awali mtoto hujifunza kushirikiana na wenzake, kugawana vitu na kuishi kwa ushirikiano, jambo linalomjengea msingi wa mahusiano mazuri katika maisha yake yote.

Lengo la pili ni kukuza uwezo wa kiakili wa mtoto. Elimu ya awali hutoa fursa kwa mtoto kufikiri, kuuliza maswali, kuchunguza mazingira na kutatua matatizo madogo madogo yanayomzunguka. Hii huandaa msingi wa kuelewa masomo ya baadaye.

Lengo la tatu ni kumjengea mtoto maadili mema na tabia nzuri. Katika elimu ya awali mtoto hufundishwa mambo kama vile kusema ukweli, kuwa na heshima na kutii maelekezo. Tabia hizi zinakuwa dira katika maisha yake.

Lengo la nne ni kukuza afya ya mwili na ustawi wa mtoto. Kupitia michezo na shughuli mbalimbali, mtoto huimarisha misuli, hupata afya bora na kuishi maisha yenye furaha.

2. Eleza namna michezo inavyosaidia ujifunzaji wa mtoto wa elimu ya awali.

Michezo humsaidia mtoto kujifunza kwa vitendo. Watoto hupenda kuchunguza na kugusa, na michezo huwapa nafasi ya kuhusisha mawazo yao na vitendo wanavyofanya, jambo linalojenga kumbukumbu imara.

Michezo huimarisha ushirikiano wa kijamii. Watoto wanapocheza pamoja hujifunza kushirikiana, kusikiliza wenzao na kutatua matatizo kwa pamoja. Hii huwasaidia pia kujenga stadi za mawasiliano.

Aidha, michezo humsaidia mtoto kukuza lugha. Katika michezo ya nyimbo, hadithi au michezo ya kuigiza mtoto hujifunza maneno mapya na kujieleza kwa ufasaha zaidi.

Pia michezo ni njia ya kumjengea mtoto ubunifu. Wakati wa kuigiza au kubuni michezo mipya, mtoto hutumia mawazo yake kwa njia ya kipekee, jambo linalokuza ujasiri na fikra bunifu.

3. (a) Taja sifa mbili za mwalimu bora wa elimu ya awali.

Sifa ya kwanza ya mwalimu bora wa elimu ya awali ni kuwa na upendo na uvumilivu.

Sifa ya pili ni kuwa na ubunifu na kutumia mbinu mbalimbali za kufundisha.

- (b) Eleza umuhimu wa sifa hizo.

Upendo na uvumilivu humfanya mtoto ajisikie salama na kuthaminiwa. Mtoto anapohisi yupo katika mazingira ya upendo huwa huru kuuliza na kushirikiana, hivyo hujenga msingi mzuri wa ujifunzaji.

Ubunifu wa mwalimu ni muhimu kwa kuwa watoto hupenda mbinu zinazovutia. Mwalimu anapobadilisha mbinu na kutumia michezo, nyimbo au vifaa mbalimbali, huwafanya watoto wajifunze kwa furaha na kufikia matokeo bora.

4. Kwa nini lugha ya mama ni muhimu katika elimu ya awali?

Lugha ya mama humsaidia mtoto kuelewa kwa urahisi. Anapofundishwa kwa lugha anayojua, huchukua muda mfupi kuelewa na kushirikiana katika shughuli za darasani.

Lugha ya mama hujenga uhusiano wa kihisia kati ya mwalimu na mtoto. Mtoto anapoongea lugha anayofahamu vizuri, hujisikia karibu na anayemfundisha na kujenga ujasiri wa kuzungumza.

Pia lugha ya mama huimarisha utamaduni wa jamii. Kupitia lugha hii mtoto hujifunza mila, desturi na thamani za jamii yake ambazo ni sehemu ya malezi chanya.

5. Toa mifano minne (4) ya vifaa vinavyotumika kufundishia elimu ya awali.

Mfano wa kwanza ni picha za wanyama au vitu ambavyo humsaidia mtoto kutambua majina na umbo la vitu.

Mfano wa pili ni kadi za herufi na namba zinazosaidia mtoto kujifunza kusoma na kuhesabu.

Mfano wa tatu ni kichekesho au vinyago vinavyomsaidia mtoto katika michezo ya kuigiza na kuendeleza ubunifu.

Mfano wa nne ni vifaa vya muziki kama ngoma na filimbi ambazo huchangamsha masomo na kukuza uelewa wa muziki.

6. Eleza maana ya malezi chanya kwa mtoto wa elimu ya awali.

Malezi chanya ni mfumo wa kumkuza mtoto kwa kumpa upendo, heshima na mwongozo sahihi bila kutumia adhabu kali au maneno ya kudhalilisha. Ni njia ya kumjenga mtoto kuwa na tabia njema kupitia mawasiliano mazuri na mfano bora kutoka kwa mlezi.

Malezi chanya hulenga kumtia moyo mtoto kujifunza na kuboresha tabia zake kwa njia chanya badala ya kumwogopesha au kumlazimisha. Hii humfanya mtoto awe na nidhamu ya ndani na heshima ya kweli.

7. Taja mambo manne (4) yanayoweza kudumaza maendeleo ya mtoto wa elimu ya awali.

Jambo la kwanza ni lishe duni. Lishe isiyokidhi mahitaji ya mwili husababisha mtoto kukosa nguvu na kushindwa kuzingatia masomo.

Jambo la pili ni ukosefu wa upendo na malezi bora. Mtoto anayekosa upendo hukua na hofu na mara nyingi hushindwa kushirikiana na wenzake.

Jambo la tatu ni ukosefu wa vifaa vya kujifunzia. Kukosekana kwa vitabu, michezo na vifaa vya kufundishia humzuia mtoto kujifunza kwa vitendo.

Jambo la nne ni mazingira hatarishi kama manyanyaso na unyanyasaji wa watoto. Hali hii huathiri kisaikolojia na kudumaza maendeleo yake ya kiakili na kihisia.

8. Eleza dhima ya michezo ya kuigiza katika elimu ya awali.

Michezo ya kuigiza husaidia mtoto kuelewa mazingira yake kwa kuyaonesha kwa vitendo. Kupitia kuigiza, mtoto hujifunza namna ya kushughulika na hali halisi zinazomzunguka.

Pia michezo ya kuigiza hujenga lugha na mawasiliano. Watoto wanapojadili na kugawana majukumu hujifunza maneno mapya na namna ya kuzungumza kwa kujiamini.

Michezo hii huendeleza ubunifu wa mtoto. Anapopewa nafasi ya kuigiza, mtoto hutumia mawazo yake kwa njia ya kipekee na hujenga uwezo wa kutatua matatizo.

9. Taja njia tatu (3) za kutathmini maendeleo ya mtoto katika elimu ya awali.

Njia ya kwanza ni kupitia uchunguzi wa kila siku. Mwalimu hufuata mwenendo wa mtoto darasani na kubaini mabadiliko yake.

Njia ya pili ni kupitia kazi za vitendo kama michoro, michezo na majaribio rahisi. Hizi humsaidia mwalimu kuona uwezo wa mtoto kwa vitendo.

Njia ya tatu ni mawasiliano na wazazi. Kupitia taarifa kutoka kwa wazazi mwalimu hupata picha ya maendeleo ya mtoto nyumbani na kuyalinganisha na yale ya shuleni.

SEHEMU B

10. Jadili nafasi ya familia katika maendeleo ya elimu ya awali ya mtoto.

Familia ndiyo shule ya kwanza ya mtoto. Ndani ya familia mtoto hujifunza maadili ya msingi kama heshima, uaminifu na mshikamano. Haya ndiyo msingi wa ujifunzaji wake wa baadaye shuleni.

Familia hutoa malezi ya kihisia. Mtoto anapopata upendo, usalama na kuungwa mkono na wazazi wake, hujengeka kisaikolojia na kuwa tayari kujifunza bila hofu.

Familia huchangia kwa kumsaidia mtoto kielimu moja kwa moja. Wazazi wanaomsaidia mtoto wake kusoma nyumbani, kumuelezea maswali au kushirikiana katika michezo ya kielimu humsaidia kuongeza uelewa na kuimarisha alichojifunza shuleni.

Pia familia ndiyo inayohakikisha mtoto anapata lishe bora na afya njema. Lishe bora huimarisha akili na mwili, hivyo kumpa mtoto uwezo wa kushiriki kikamilifu katika masomo.

11. Eleza changamoto zinazoweza kumpata mwalimu wa elimu ya awali na jinsi ya kuzitatua.

Changamoto ya kwanza ni uhaba wa vifaa vya kufundishia. Wakati mwingine mwalimu anakosa vitabu, michezo au vifaa vya ubunifu vinavyohitajika. Ili kutatua hili, mwalimu anaweza kutumia vifaa vya asili vilivyopo kwenye jamii kama mawe, vijiti na mchanga kufundishia.

Changamoto ya pili ni idadi kubwa ya watoto darasani. Watoto wanapokuwa wengi, ni vigumu kwa mwalimu kumfuatilia kila mmoja. Njia ya kukabiliana na hili ni kugawa darasa katika makundi madogo ya ujifunzaji ili kila mtoto apate kushirikiana kwa ukaribu.

Changamoto nyingine ni watoto wenye mahitaji maalum. Wakati mwingine mwalimu anakutana na watoto wenye ulemavu wa kusikia, kuona au kufikiri. Njia ya kushughulikia hili ni kutumia mbinu shirikishi, kushirikiana na wataalamu wa afya na kuwajumuisha watoto hao kwa heshima.

Changamoto pia inaweza kuwa wazazi kutojijusisha. Ili kutatua hili, mwalimu anaweza kuanzisha mikutano ya mara kwa mara na wazazi ili kuwaeleza maendeleo ya watoto wao na kuhimiza mshirikiano.

12. Jadili umuhimu wa mawasiliano ya kihisia kati ya mwalimu na mwanafunzi wa elimu ya awali.

Mawasiliano ya kihisia hujenga uhusiano wa karibu kati ya mwalimu na mtoto. Mtoto anapohisi anapendwa na kueleweka, hujenga ujasiri wa kushirikiana na mwalimu wake.

Mawasiliano haya huchochea motisha ya kujifunza. Mtoto anayejua mwalimu wake anampenda na kumthamini huwa tayari kushiriki kikamilifu katika masomo na michezo.

Pia husaidia kujenga nidhamu chanya. Mtoto anapokosolewa kwa upendo na kwa maneno ya faraja, hujifunza kuwa makini bila kujenga hofu au hasira.

Aidha, mawasiliano ya kihisia humsaidia mtoto kujenga stadi za kijamii. Kupitia mfano wa mwalimu, mtoto hujifunza jinsi ya kuwasiliana kwa heshima na upendo kwa wengine.

13. Eleza mbinu utakazotumia kuhakikisha usalama wa mtoto shuleni.

Mbinu ya kwanza ni kuhakikisha mazingira ya shule yako salama kimazingira. Hii ni pamoja na kuwa na uzio imara, sehemu safi na vifaa visivyoweza kujeruhi watoto.

Mbinu ya pili ni kufundisha watoto kanuni za usalama. Mfano ni kuwafundisha kutokimbia hovyoy, kutokugombania vifaa na kuripoti kwa mwalimu endapo wanahisi tishio.

Mbinu ya tatu ni kuweka utaratibu wa ulinzi wa watoto. Hii inahusisha kuhakikisha kila mtoto anachukuliwa na mzazi au mlezi anayejulikana, na sio mtu asingizi.

Mbinu ya nne ni kutoa msaada wa kwanza haraka pale ajali ndogo inapotokea. Kwa hiyo mwalimu anatakiwa kuwa na maarifa ya huduma ya kwanza na vifaa vya msingi vya tiba.

SEHEMU C

14. Jadili namna mazingira ya kijamii yanavyoweza kuathiri malezi ya mtoto.

Mazingira ya kijamii yenye upendo na mshikamano humjenga mtoto kuwa na ujasiri na maadili mema. Mtoto anayekulia kwenye jamii yenye mshirikiano hujifunza kusaidia na kushirikiana na wengine.

Hata hivyo, mazingira ya kijamii yenye vurugu au migogoro huathiri vibaya malezi ya mtoto. Mtoto akishuhudia ugomvi wa mara kwa mara hupoteza ujasiri na anaweza kujifunza tabia zisizo njema.

Jamii yenye msukumo wa kielimu humsaidia mtoto kupenda shule. Watoto wanaposhuhudia wazazi na watu wa jirani wakihusisha elimu na mafanikio, hutamani kujifunza na kufanikisha ndoto zao.

Aidha, jamii yenye usalama hujenga malezi bora. Watoto katika jamii salama hushiriki michezo kwa uhuru bila woga, na hii huchangia maendeleo yao ya kijamii na kiafya.

15. Eleza vigezo vitatu vya kuandaa mazingira rafiki ya kujifunza darasani.

Kigezo cha kwanza ni usalama. Darasa lazima liwe na nafasi nzuri, hewa ya kutosha, mwanga na vifaa visivyo hatarishi. Usalama huleta amani ya akili kwa mtoto.

Kigezo cha pili ni uwepo wa vifaa vya kujifunzia vinavyomvutia mtoto. Picha, kadi, vitabu na michezo mbalimbali huamsha ari ya mtoto kujifunza kwa kushirikiana.

Kigezo cha tatu ni ushirikishaji. Mwalimu anapaswa kupanga darasa kwa namna ambayo kila mtoto anaweza kushiriki, bila kubaguliwa kutokana na jinsia, uwezo au hali ya kiafya.

16. Jadili namna mwalimu anavyoweza kushirikisha wazazi katika malezi ya elimu ya awali.

Mwalimu anaweza kushirikisha wazazi kwa kuandaa mikutano ya mara kwa mara. Katika mikutano hii wazazi hupewa taarifa za maendeleo ya watoto wao na huchangia mawazo ya kuboresha malezi.

Pia mwalimu anaweza kuhusisha wazazi kwenye shughuli za darasani. Wazazi wanaweza kualikwa kushiriki kwenye michezo, kufundisha hadithi za jadi au kushirikiana katika matukio ya shuleni.

Njia nyingine ni mawasiliano ya moja kwa moja. Kupitia barua, simu au ujumbe, mwalimu humfahamisha mzazi kuhusu changamoto au mafanikio ya mtoto wake.

Aidha, mwalimu anaweza kuanzisha vikundi vya wazazi na walimu. Vikundi hivi hutumika kushirikiana mawazo, kubuni vifaa vya kufundishia na kutoa msaada kwa watoto wenye changamoto maalumu.